

האוניברסיטה העברית בירושלים

התכנית לידיש

אביב 2019

פרופ' דוד רוסקיס

1887I התגבשותה של ספרות יידיש החדשה 1800-1914

די אנהייבן פֿון דער נייער יידישער ליטעראטור 1800 - 1914

4 נ"ז, מאַנטיק, פֿון 14:30 - 18:15, צימער 2407 רוח

אויפֿנעם-שעהען: באַשטימען פֿון פֿאַרויס, צימער 6302 רוח, טעלעפֿאָן-נומער: 02- 5883617

David.Roskies@mail.huji.ac.il

פֿאַרנעם פֿונעם קורס:

איידער צו זוכן איין מקור, איין ייִחוס-בריוו, פֿאַר דער מאַדערנער ייִדישער ליטעראַטור, וועט דער קורס זיך אָפּשטעלן אויף פֿאַרשיידענע בראשיתן: אויף ריידזשאַנערס, וואָס האָבן ביז אַהער געלעבט בלויז בעל-פה; אויף מעשה-ביכלעך; אויף נייע פראָזאַישע, פאָעטישע, דראַמאַטישע און פובליציסטישע זשאַנערס; אויף אַ נייער מאַסן-קולטור; אויף נייע עסטעטישע ריכטונגען; און אויף אַ נייעם אימאַזש פֿונעם שרייבער. אַ חוץ וואָס די דריי קלאַסיקערס— מענדעלע, שלום-עליכם און פרץ—שטייען אין צענטער פֿונעם קורס, וועט פיגורירן אַ פֿערטער אויך: אליעזר שטיינבאַרג, וואָס זיינע מאַדערניסטישע משלים האָבן שפּעטער סטימולירט די וואַרטקונסט פֿון הערץ גראַסבאַרד. און איבער דעם אַלעמען שוועבט דאָס געשטאַלט פֿונעם בדחן מיט זיינע סקאַרבאָוע גראַמען.

דאָס לייענוואָרג

אלע ערשטיקע מקורים וועט מען אויסטיילן ביי דער ערשטער לעקציע.

די פֿאַרש-מקורים וואָס ווערן באַצייכנט מיט אַ שטערנדל וועט דער מכון גולדרייך פֿונאַנדערשיקן דורך דער אינטערנעץ. דאָס איבעריקע לייענוואָרג איז רעזערווירט אין דער ביבליאָטעק.

פֿאַדערונגען:

א. איטלעכער סטודענט דאָרף האַלטן אַ צען-מינוטיקן רעפֿעראַט אויף ייִדיש אויף אַ באַשטימטער טעמע (10% פֿון דער מיינונג).

ב. איין זמן-אַרבעט (5-8 ז') דעם 29סטן אַפּריל (30% פֿון דער מיינונג):

פֿון מאַרקוס ביז מאַרקוס: די שפּראַך-פּאָליטיק ביי עטינגער און גאַלדפֿאַדען.

ג. אַ סוף-זמן-אַרבעט (60% פֿון דער מיינונג).

דעם 11טן מאָרץ: ייִדישאַנערס

פֿון זמירות צום ייִדישן פֿאַלקסליד

נח פּרילוצקי, "רעליגיעזישע און יום־טובֿדיקע [לידער]", ייִדישע פֿאַלקסלידער (וואַרשע: ביכער־פֿאַר־אַלע, תרע"א), ז' ג-ט.
אַלע וואַסערלעך פליסן אַוועק, די גאַלדענע פֿאַווע: ייִדישע פֿאַלקסלידער
געזאַמלט און רעדאַגירט פֿון משה גורלי און גדעון אלמגור (חיפה 1970),
ז' 33.

איידער איך לייג מיך שלאָפֿן, ייִדישע פֿאַלקסלידער מיט מעלאָדיעס
געזאַמלט פֿון י. ל. כהן, רעדאַגירט פֿון מאַקס ווינרייך (נ"י: ייוואַ, 1957),
נומ' 485.

פֿון בדחנות צום משפּילישן ליד

מיכל גאַרדאַן (1823 – 1890) – די שטיפּמוטער, די משקה, פערל פֿון דער
ייִדישער פֿאַעזיע, רעד' יוסף און חנה מלאָטעק (ת"א 1974).
וועלוול זבאַרזשער (1823/26 – 1883) – דער נאַכטיגאַל, דאָס גוטע
קעפל, דאָרט.

דעם 18טן מאָרץ: די חסידישע ווידער-מעשה

ר' נחמן בראַסלעווער (1772 – 1810) – הקדמה אויף טייטש, מעשה מאבֿידת בת-מלך (1806), מעשה מחכם ותם (1809), ספר סיפורי מעשיות (1815), רעד' רבי נתן שטרנהרץ מנמירוב (ירושלים: קרן הדפסה של חסידי ברסלב תשל"ט), עמ' א-ח, טו-טז, סב-פה.

רבי נתן נעמיראווערס פירוש אויף דער מעשה מאבֿידת בת-מלך שמואל ורסס, "מלשון אל לשון בסיפורי מעשיות של ר' נחמן מברסלב", חוליות

9 (2005), עמ' 9-47.

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2006/000700117.pdf>

<http://www.jtsa.edu/change-a-story-and-you-can-change-the-world> pt. I

דעם 25סטן מאָרץ: פון מעשה-ביכל צום ראָמאַן

די קריטישע באַשרייבונג

אניזיק מאיר-דיק (1807/14 – 1893) – ר' שמעון דער גוט יום-טובֿ-ביטער,

הקדמה (וואַרשע 1860)

טעקסט לויט א. מ. דיק, געקליבענע ווערק, רעד' שמואל ניגער (נ"י 1954)

**Dan Miron, Folklore and Anti-Folklore in the Yiddish Fiction of the Haskalah,"*
The Image of the Shtetl and Other Studies of Modern Jewish Imagination
 (Syracuse UP 2000), ch. 2.

David G. Roskies, A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling
 (Harvard, 1995), ch. 3. PJ 5124 R67 383952

דער דערציאונג-ראַמאַן

שלום-יעקב אַבראַמאָוויטש (1836 – 1917) – דאָס קליינע מענטשעלע אָדער אַ

לעבנס-באַשרייבונג פֿון יצחק-אַבֿרהם תקיף (1864), האישון הקטן / דאָס קליינע

מענטשעלע, זל' 118-46.

* מיכאל קרוטיקאוו, "נאראטיווע שטימען אין מענדעלעס'דאָס קליינע מענטשעלע", אַקספּאָזיציע ייִדיש 3 (1995), ז' 489-502.

דעם 1טן אפריל: די קאָמעדיע

שלמה עטינגער (1803 – 1856) – סערקעלע אָדער די יאָרצייט נאָך אַ ברודער (אָרום 1831), אויסגעקליבענע שריפטן, רעד' שמואל ראָזשאַנסקי (בוענאָס אירעס, 1957, מוסטערווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור ב' 1), ז' 81-233.

<https://ia801408.us.archive.org/19/items/nybc204251/nybc204251.pdf>

משה דובילעט, "וועגן עטינגערס דראַמאַטישער טעכניק," די ייִדישע ליטעראַטור אין ניינצעטן יאָרהונדערט, רעד' חוה טורניאַנסקי (י-ם, 1993),

ז' 149-156. 1993. *PJ 5120.3 Y52 354151*

מאיר ווינער, "די ראָל פֿון שאַבלאַנישער פּראָזעאָלאָגיע אין דער

ליטעראַטור פֿון דער השכלה, דאָרט, ז' 71-110.

דעם 8טן אפריל: די מעלאָדראַמע

אַברהם גאַלדפּאָדען (1876 – 1908) – די כישוף-מאַכערין (1878, וואַרשע

(1887

די מוזיק פֿון מיינע געזאַנג-שפּילן, ליטעראַרישע בלעטער 24סטן מאָרץ 1933.

די אידישע ביהנע (נ"י 1897) <https://archive.org/details/nybc205583>

Alyssa Quint, The Rise of the Modern Yiddish Theater (Indiana University Press, 2019), pp. 51-71, 210-62.*

דעם 15טן אפריל: די מענדעלע-געשטאלט

שלום-יעקב אַבראַמאָוויטש (1836 – 1917) – הקדמת מענדעלע מוכר-ספרים

בשעת זיין אַרויספאַר אין דער וועלט (1879 , 1907), מנדלי מוכר-ספרים,

האישון הקטן / דאס קליינע מענטשעלע, תרגם, ערך והביא לדפוס שלום לוריא

(חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה, 1984), זז' 121-138.

שלום-יעקב אבראמאָוויטש – פֿישקע דער קרומער (1888), קאפ' 1-12.

<https://ia802205.us.archive.org/26/items/nybc200652/nybc200652.pdf>

Dan Miron, A Traveler Disguised: The Rise of Modern Yiddish Fiction in the Nineteenth Century, 2nd ed. (Syracuse, 1996), chap. 5-6. PJ 5124 M52 T7 1996 430568

דעם 29סטן אפריל: ערשטע זמן-ארבעט (5-8 זז'):

פֿון מאַרקוס ביז מאַרקוס: די שפּראַך-פּאָליטיק ביי עטינגער און גאַלדפּאָדען.

דעם 29סטן אפריל: די פֿישקע-געשטאלט

פֿישקע דער קרומער, קאפ' 13-25.

*מ. מעזשעריצקי, "פֿישקע דער קרומער (סטיל און קאמפאזיציע)", די רויטע

וועלט (דעצעמבער 1927): 104-128.

*Jeffrey Fleck, "Mendele in Pieces," *Prooftexts* 3:2 (1983): 169-99.

דעם 6טן מיי צווישן פרץ און שלום-עליכם

י.ל. פרץ (1852 – 1915) – בריוו צו שלום-עליכם (1888-1889), כל כתבי י.

ל. פרץ

י.ל. פרץ – מאַניש (1888, 1892), פרץ אין פוטו יאָרהונדערט, רעד' שמואל

ראַשזאַנסקי (בוענאַס איירעס, 1962, מוסטערווערק פֿון דער יידישער

ליטעראַטור ב' 20), זל' 44-63.

באַנטשע שווייג (1894), דארט, זל' 149-159.

הערץ גראַסבאַרד רעציטירט "מאַניש":

<http://grosbardproject.com/word-concerts/word-concert-vol-4>

*Ofer Dynes, "Polish Whiskers and the Jewish Tongue: On Y. L. Peretz Not Becoming a Polish Writer," *Polin* 28 (2016): 107-19.

Roskies, David G. "The Small Talk of I. L. Peretz." *In geveb* (May 2016):

<https://ingeveb.org/articles/the-small-talk-of-i-l-peretz>

דעם 13טן מיי: שולום-עליכום וועג צו זיך

שולום-עליכום (1859 – 1916) דער פֿאַרשיפּטער שניידער / אַ מעשה אָן אַן

עק (1913/1900), לויט יצחק ניבאַרסקיס קריטישער אויסגאַבע.

David G. Roskies, A Bridge of Longing: The Lost Art of Yiddish Storytelling
(Harvard, 1995), ch. 5. PJ 5124 R67 383952

דעם 20סטן מיי: דער קריטישער רעאַליזם

י.ל. פרץ –בילדער פֿון אַ פּראָווינץ-רייזע, קאַפ' א-י (1891), דער פֿעטער שכנא

און די מומע יאַכנע (1895), מעשיות (1903), אַלע ווערק פֿון י.ל. פרץ (נ"י:

ציקא, 1947).

*George J. Becker, "Modern Realism as a Literary Movement," in Documents**
of Modern Literary Realism (Princeton, 1963), pp. 3-38

דעם 27סטן מיי: דער מאָנאָלאָג

י.ל. פרץ – צווישן צוויי בערג (1900). י.ל. פרץ פֿאַר דער שול (ווילנע:קלעצקין

1922).

שולום-עליכום – דאָס טעפל (1901), אַלע ווערק פֿון שולום-עליכום (בוענאָס

אירעס, 1952-1959), ב' 4: מאָנאָלאָג, זז' 7-20.

דן מירון, "קדרה קטנה רותחת: קריאה במונולוג 'הקדרה'", מפה לאוזן: שיחות ומחשבות על אמנות המונולוג של שלום עליכם (רמת-גן, 2012), עמ' 33-76.

*אברהם נוברשטרן, "יצירתו של י"ל פרץ: בצומת של חיפושי דרך", לאן? זרמים חדשים בקרב יהודי מזרח-אירופה, יחידה 2, הספרות והחיים: צמיחתה של ספרות יידיש החדשה, (ת"א: האוניברסיטה הפתוחה, תש"ס), פרק 5.

דעם 3טן יוני: דער תלוש און דער בעל-גוף

הירש-דוד נאָמבערג (1876 – 1927) – פליגלמאן (1905), שווייג, שוועסטער!
(1911), אויסגעקליבענע שרייבטון, רעד' שמואל ראזשאנסקי (בוענאָס איירעס,
1958, מוסטערוערק פֿון דער יידישער ליטעראַטור 3), ז' 73-93, 127-136.
שלום אַש (1880 – 1957) – דאָס קוילער-געסל (1905-1907), פֿון שטעטל צו
דער גרויסער וועלט, רעד' שמואל ראזשאנסקי (בוענאָס איירעס, 1972,
מוסטערוערק פֿון דער יידישער ליטעראַטור ב' 51), ז' 99-127.

א. מ. ווייסענבערג (1881 – 1938) – אַ טאַטע מיט בנין (1908), געקליבענע
ווערק (נ"י: ציקא, 1954), ז' 11-27.

Victor Terras, *Handbook of Russian Literature* (Yale UP 1985), s.v.
Superfluous Man

מתי מגד, "מבוא" הירש דוד נומברג, סיפורים (י"ם, 1969), עמ' 1-39. PJ

5129.3 N63 S5 183014

Janet Hadda, *Passionate Women, Passive Men: Suicide in Yiddish Literature*
(Albany: State University of New York Press, 1988). PJ5124 .H34 1988

דעם 10טן יוני: די אימפרעסיאניסטישע נאָוועלע

דוד בערגעלסאָן (1884-1952) – אַרום וואָקזאַל (1909), אַלע ווערק (בוענאָס

איירעס 1961), ב' 1, ז' 15-91.

*אַברעם נאָווערשטערן, "דער העלד און זיינע האַנדלונגען אין דוד

בערגעלסאָנס פֿרײַע דערציילונגען", די גאַלדענע קייט 94 (1977): 132-143.

Mikhail Krutikov, *Yiddish Fiction and the Crisis of Modernity, 1905-1914*
pp. 1-11, 38-45. PJ 5124 K78 2001 498563, (Stanford, 2001)

דעם 17טן יוני: דער סימבאָליזם

ליטעראַרישע מאָנאָטעשריפֿטן – צו די לעזער (1908)

דער נסתר (1884-1950) – פּויליש (1908), אַ שפּיגל אויף אַ שטיין

אַנטאָלאָגיע: פּאַעזיע און פּראָזע פֿון צוועלף פֿאַרשניטענע ייִדישע שרײַבערס אין

ראַטן-פֿאַרבאַנד, צונויפֿגעשטעלט: בנימין הרושאַווסקי, אַברעם סוצקעווער,

חנא שמערוק (ירושלים: מאגנס, תשמ"ח), ז' 123-126.

י.ל. פּרץ – בני נאָכט אויפֿן אַלטן מאַרק (1915), ערשטער אַקט, פּרעס ייִאוש-

וויזיע: אינטערפּרעטאַציע פֿון י. ל. פּרעס בני נאָכט אויפֿן אַלטן מאַרק און

קריטישע אויסאַבע פֿון דער דראַמע פֿון חנא שמערוק (ניו-יאָרק: ייוואָ, 1971),

ז' 224-253.

י.ל. פרץ – וואס פֿעלט אונדזער ליטעראַטור? (1910)

*Kenneth Moss, *Jewish Culture Between Renaissance and Decadence:*

Literarische Monatsschriften and Its Critical Reception, Jewish Social

Studies 8 (2001): 153-98

דעם 24סטן יוני : דער משל

שלמה עטינגער – די צוויי הענער, אַלע כתבֿים פון ד"ר שלמה עטינגער (ווילנע

1925), רעד' מאַקס ווינרייך.

אליעזר שטיינבאַרג (1880 – 1932) – דער האַמער און דאָס שטיק אייזן, דער

חלף און די זעג, די שפיז און די נאָדל, דער קלוגער טייך, דער חזיר און די

סאַלאַוויי, רש"י משלים, ב' 1 (ת"א 1969), זל' 37-40, 70-71, 112-113,

252, 226-253.

<http://grosbardproject.com/word-concerts/vol-1/>

<http://grosbardproject.com/word-concerts/word-concert-vol-8/>

*אוריאל ווינרייך, "תורת החרוז ותולדות התרבות", הספרות ב 4 (1971), עמ'

750-761

*אברהם טאבאטשניק, "טראַדיציע און רעוואָלט אין דער ייִדישער פּאָעזיע

(1950), דיכטער און דיכטונג (נ"י 1965), זל' 402-413.

*Miriam Udel-Lambert, "The Fables of Eliezer Shteynbarg and the
Modernist Relocation of Ethics," *Prooftexts* 26 (2006): 375-404.

ביבליאָגראַפֿיע

נורית גוברין, תלישות והתחדשות: הסיפורת העברית בראשית המאה ה-20 בגולה ובארץ ישראל

(ת"א 1985). בגולה ובארץ ישראל (ת"א 1985). PJ 5029.2 G686 T4 190386

בנימין הרשב, "הבית הטיפוסי של שיר העם ביידיש", התרבות האחרת: יידיש והשיח היהודי

(י-ם 2006), עמ' 212-231. סרוק. הספר גם נגיש בגירסה אלקטרונית.

י.ל. כהן, "שיר העם היהודי (1912)" תרגום: חיה בר-יצחק, חוליות 6 (2000), 301-354.

<http://aleph.haifa.ac.il/www/public/fulltext/chuliot/2004/000338836.pdf>

דן מירון, בין חזון לאמת: ניצני הרומן העברי והיידי במאה ה-19 (י-ם 1979). PJ 5029 M57 B4

1979 222354

_____, "החינוך הסנטימטאלי של מנדלי מובר ספרים", ממו"ס, ספר הקצנים (ת"א: דביר,

1988), עמ' 203-268. PJ5053.M47 S4 1988

אברהם נוברשטרן, קסם הדמומים: אפוקליפסה ומשיחיות בספרות יידיש (י"ם, 2003). PJ.

5120.3 N68 2003 513253

*S. Y. Abramovitsh, "The Little Man; or, Portrait of a Life," in *Classic Yiddish stories of S.Y. Abramovitsh, Sholem Aleichem, and I.L. Peretz*, edited by Ken Frieden; translated by Ken Frieden, Ted Gorelick, and Michael Wex (Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press, 2004), pp. 3-31. PJ5191.E8 C53 2004

Joel Berkowitz and Jeremy Dauber, "Shloyme Ettinger and Serkele," in *Landmark Yiddish Plays: A Critical Anthology* (SUNY, 2006), pp. 23-35.

*Marc Caplan, "The Fragmentation of Narrative Perspective in Y. L. Peretz's *Bilder fun a Provints-Rayze*," *Jewish Social Studies* 14 (2007): 63-88.

Jordan D. Finkin, *Exile as Home: The Cosmopolitan Poetics of Leyb Naydus* (HUC Press & University of Pittsburgh Press, 2017).

*Alyssa Pia Quint, "The Currency of Yiddish: Ettinger's Serkele and the Reinvention of Shylock," *Prooftexts* 24 (2004): 99-115.

**Ora Wiskind-Elper, Tradition and Fantasy in the Tales of Reb Nahman of Bratslav (SUNY, 1998), pp. 75-84, 115-56, 163-66.*